

„TOTO JE PROCITNUTÍ“

1 Koncem roku vydalo nové sbírky hned několik autorů, kteří se stali známými již v devadesátých letech. Zejména u Petra Borkovce (*Milostné básně*) a Martina Stöhra (*Smích ze snu*) přitom jde o básnické knihy publikované po mnohaleté odmlce. A o novou kapitolu tu jde také vnitřně – v poetice obou autorů je zřejmý značný posun.

V menší míře to platí i o *Tajném životě*, šesté sbírce Milana Džinského (nar. 1974), vydané pět let po dosud posledních *Přízračcích*. I tentokrát jde o poezii, v níž se civilní, ba všední mísí s tajemným, snovým tak, že nám přímo před očima vyrůstá „skutečnost“ nové kvality, znepokojivě existenciálně exponovaná, oscilující mezi *přízračným* a *záračným*. Básník ji v přítomné sbírce natahuje do všech stran jako těsto nebo plastelinu; ostatně přese všechnu závažnost je zde patrná i jistá radost, hravost, fascinace vším tím utvářením, dotvářením a přetvářením. Neboť Džinský hledá (a nachází) téměř nekonečné množství podob „tajného života“ – nikoli jen u lidí, ale zcela rovnocenně také u rostlin, zvířat, ba dokonce „neživé“ přírody. „Vím jen, že toto je procitnutí“, konstatuje básník a nechává je vypuknout v mnoha podobách, v naléhavých fyzických detailech.

V ohnisku pozornosti stojí neustálé otevírání nových a nových možností. Právě vzrušující potencialita je v důsledku důležitější (a jistě inspirativnější) než to, zda ony možnosti nakonec znamenají dobrodružství, tragický konec, anebo ubíjející rutinu v „pekle domácích spotřebičů“. Podnětem k objevování může být jak zvědavost téměř dětská (ostatně děti se v básních objevují

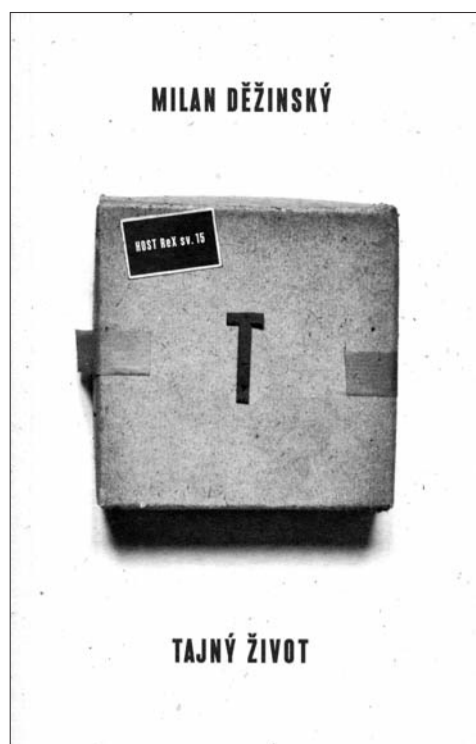
také, a ano, i ony vedou svůj tajný život), tak reflexe „obludné všednosti“, náhle prožitý „úchvat“, nebo tíživé poznání, že „tajný život může být děsivý“. Tento moment možná souvisí s bilančním rozměrem sbírky: básník jako by se chtěl vyslovit v maximální plnosti a úplnosti, než zemře, třeba když zrovna bude „něco žvýkat – / nebo jinak směšně – / s jednou nohou v nohavici“. Tato tiseň je tím naléhavější, že „v mém věku / Ginsberg i Corso dávno napsali / ty nejkrásnější básně“.

Pohyb pod povrchem – a to i doslova, pod povrchem zemským, kde „vychutí diamantovi červi“ – stejně jako naše vnitřní hnutí, utajená mnohdy i nejbližším bytostem – to vše vzbuzuje neklidný zájem. Nic není strnulé, vše má svůj vnitřní puls. „Tajný“ přitom ani tak neznamená „utajovaný“ – to snad jen v titulní básni, z níž se poněkud senzacechtivě cituje v anotaci („všechny ty zastírací manévry, povinnosti, omámení a sex, / neboť tajný život se může odehrávat za bodajícího světla“) –, jako spíše skrytý lhostejnému oku a poněkud okoralému pozorovateli. Otázky typu „ale co se děje pak?“, „co se děje opravdu?“, které si čtenář může mimoděk pokládat, tiseň podemílají veškeré „jistoty“ – a nakonec mají téměř ozdravnou moc. Podívat se na celý svět i každou bytost zjištěným, a přitom přesným pohledem básníka totiž znamená na chvíli překročit své ego a pocítit soucit se vším živým i neživým – tedy i lásku k nim a pokoru před koloběhem smrti a „plození“ (oboje patří k návratnými motivům). V tomtéž lze však spatřovat i cosi velmi aktuálního: potřebu dát někdy nesesitelně zploštělému způsobu, jakým jsme leckdy v pokušení vnímat „ty druhé“, znovu třetí rozměr; místo neustálého individualizování, a tedy oddělování, zase spo-

a směřoval k více než jen k alternativnímu označení důvěrně známého. Je tohle záměr? Evokovat ve čtenáři prostředí, jež je mi bezpečně blízké, s nímž se identifikuji, v němž se mohu najít, a přitom dosáhnout za hranici všední reflexe, dodat šedivým stereotypům barvu a magický trpyt.

Status quo je nejen tématem sbírky, ale též jejím životním způsobem. Proměna a pohyb vidění na jedné, statická metoda na jiné rovině, a zdá se, že obojí přiznané, záměrně stylotvorné. Jako vlézt do lunaparku na pouť a bez výraznějších zářezů jej opět opustit. Cestou nasbírat několik (i mnoho) působivých suvenýrů, nebo hojících se škrábanců. Bezpochyby to stojí za pozornost, ale něco tu chybí. Pokusy o nekázale metafyzické reflexe lze brát vážně, ale nejsou dostatečně podvratné či objevné, aby překonaly hranice vžitého vitalistického ethosu a jeho stín – zautomatizovanou všednost. Je to spíš evoluce louhování čaje ve skle, při němž pozorujeme ne zcela vypočitatelný pohyb barev, ale nakonec si čaj v klidu vypijeme. Dojem z dobrého řemeslného provedení převažuje. Nevidím schematické figury z lekcí tvůrčího psaní, nýbrž inspirující, nefalšované nápady. Básnický svět je díky nim neokoukaný, neobyčejný, nový. I kdybych nepřijímal nic jiného, tento vjem je nepopíratelný.

Převádím si dojem ze sbírky do obecnějších souvislostí. Jsou zde jisté konstanty, nezpochybněný rámeček. Společnost, z jejíž strany nic nehrozí, a její nevtíravé fungování v životě jedinice. Rodina, která navenek ničím zvláštním netrpí. Ani vztahy mezi svými členy. Autor místy navrhuje, že konzumní život není vše, občas převládne samota a maska, ale bez většího otřesu. Ani okouzlené vnímání se nedotkne podstaty přítomnosti, jejího principu souhlasu. Tímto způsobem dožijeme a nic mimořádného se nestane. Jenže to nelze pouze tematizovat, jakkoliv bystrý paralelismus k tomu využijeme (viz báseň „Káně“). Ze strany autora mi chybí jiný výhled. I kdyby se stavěl kriticky k tomu, co

zde označuji za status quo, je to jen bezmocná anamnéza, o níž sice víme, ale jedeme dál po stejné dálnici, stejným, nebo přesně opačným směrem. Příkladem budiž obraz milenců z básně o milencích, osamělých ostrovů. Střetává se zde účinkující akt básně s neúčinkujícím světem v zobrazení. Ale jak dlouho lze tímto stylem postupovat? Jak dlouho ozvláštňovat prázdno, vyprávět o něm jakousi poetickou plností, živě vytvarovanou hmotou, aniž by zde byla vyhlídka na jiný svět, než jakým je variace totožného? Kdyby první báseň sbírky byla poslední a poslední první, smysl přeslapování na místě by se nezměnil.

Byl jsem svědkem toho, jak se úředník ve vlaku začal do ročenky *Nejlepších básní*. Básně *Tajného života* patří k tomu nejlepšímu, co lze úředníkům nabídnout. Nechci být ironický. Vážně. Nezpochybňuji jejich poetickou úroveň. Dobře projedou serpentinami tam i zpátky. V již zmíněné básni trochu teatrálně, ale též filmově realisticky padá káň na silnici. Subjekt to pozoruje z auta, je to pro něj vzrušení, krev a příležitost k vyjádření soucitu. Kdyby nebyl ubožák, napálil by to do prvního stromu. Nestane se. Pravděpodobně nejsou kolem dálnic stromy. A vletět do svodidel nebo protisměru je neobratné. Nebo je humanistov, jenž má radost z drobných středostavovských výdobytků a nepohrdne ani molekulou z Hirošimy, neboť je roztomile neškodná a hodí se k zaujetí postoje. Podobně jako *válka* sama. Cítí se provinile, že je tak daleko, ale nic nepodnikne. Tohle přítakávající zoufalství, tahle lidumilná zbabělost, která zasluhuje cenu „lásky k přežití“, tvoří podloží básni, ať se pohybujeme mezi personifikovanými lesními jevy, zehlíme rádlu před skoky na lyžích, nebo pálíme větve na zahradě. Ironický odstup zazní explicitně v titulní básni: „Myšlenka, že nějaký tajný život opravdu existuje, / je děsivá.“ Jenže ono je to stejně jedno, neboť v závěru básně to může být i naopak. Sama ambivalence bez důsledku, rozplývající se na úrovni vykročení, sbírku neudrží. Okamžiky život-

nosti, v nichž je subjekt konfrontován se svou marností, vyústí v kompromisní vitalisticko-humanistický ideál, zvěrohodněný přiznáním hříčů, ale především se drží nepochybných jistot. Připomíná se mi styl části americké poezie 2. poloviny 20. století, v níž dominují objektová aranžmá v korektních, byť metaforicky klenutých vztazích a míří k podobně hladivému, načechranému, ale v jádru neškodnému účinku. Lyrický subjekt nezná vzpouru. Jeho nonkonformita se realizuje ve výroku, jímž o svém světě sice referuje, ale není protažen do reálných činů, jako v tomto zbožném přání: „Tak vyděšen tím, že jsem. Jako kost, / již je dáno poznání, že je víc než kost – / že sebou vleče příběh vápna.“ Jenže já po přečtení knihy vím, že „příběh vápna“ je nula, bloudění molekul. Útěchu před relativismem nenalezeme ani v eschatologii „Nemyslíme na to, co bude po smrti, / ledaže by po ní něco bylo,“ ačkoliv na jiném místě ano, v nekonečném klidu, cituji, „z něž budeš škvírou prostrkávat věci na druhou stranu / tam, kde jsi žil.“ Úběžník příběhu je pouze v této titěrnosti nebo ve společenském formalismu: „Nebožtík byl pečlivě učený a upravený. / Jen jsem si říkal, jak netečně tam leží / s ohledem na vážnost slavnosti.“ Ironie jako obrana čeho? Proč zveličovat to, co nemá hodnotnou protiváhu? Příliš jemně, příliš oddaně kráčí subjekt sbírkou do této noci. Cestou se rozptýlí v galerii obrazů, neboť o nic víc nejde, když je mu v jádru dobře. Strachy a úzkosti jsou pěkně namalované, hraje se o jejich vnější zdání. Usvědčuje autor jen lyrický subjekt, nebo i sebe sama? Mou bezprostřední emoční reakcí byla představa, jak se ten pěkný svět rozkládá v nekontrolované apokalyptické křeči. Jeden chce být hodný, a místo toho se stává zlým. Doplatí na to nejspíš poezie. Jenže co s poezií, která nabádá k takovýmto reakcím? Co koliv, neboť i takové poznání, ať přijde po první, či po třicáté básni, má svou cenu. Četba je dobrovolná, pouze lhostejnost je smrtelná.

Ladislav Selepko